

Prostřednictvím regionální spolupráce ke sjednocené Evropě regionů

Miroslav Pavlák

I.

Český národní zájem po rozpadu sovětského bloku

Pád sovětského impéria na počátku posledního desetiletí minulého století vytvořil bezpečnostní a hospodářské vakuum ve střední Evropě. Součástí českého národního zájmu se stala strategie zapojení do evropské integrace.

Vývoj vzájemných vztahů mezi Českou republikou (resp. Československem) a EU je ve zkratce následující: V roce 1990 uzavřelo Evropské společenství s ČSFR dohodu o obchodní a hospodářské spolupráci a ve stejném roce byl odstartován program PHARE. Další důležitý krok v integraci našeho státu do evropského hospodářského prostoru byl učiněn 16. prosince 1991, kdy Evropská společenství a ČSFR podepsaly Prozatímní dohodu o obchodu a souvisejících záležitostech. Tato dohoda vstoupila v platnost 1. ledna 1992. Jelikož se Česká republika a Slovensko staly 1. ledna 1993 nástupnickými státy ČSFR, nadále se na ně vztahovala práva a povinnosti vyplývající z Prozatímní dohody. Významným datem v historii vzájemných vztahů mezi ČR a EU se stal 4. říjen 1993. Toho dne byla podepsána Asociační dohoda mezi ČR a EU. Asociační dohoda vstoupila v platnost v únoru 1995 po její ratifikaci českým parlamentem, Evropským parlamentem ve Štrasburku a parlamenty všech členských zemí EU. Dalším významným krokem bylo podání české žádosti o přijetí do EU v lednu 1996.

Otázku vstupu do EU není možno omezit pouze na kupecké počty. Pokud se budeme ptát, co za to, mohou nám uniknout širší souvislosti. Světová ekonomika je dnes natolik propojena, že žádný stát na světě nemůže deklarovat úplnou nezávislost a soběstačnost. O malé České republice, která je odkázána na hospodářské styky s cizinou, to platí dvojnásob. Realitou také

je, že v našem, okolí Evropská unie zůstává jediným funkčním hospodářským uskupením, které v podstatě určuje pravidla pro starý kontinent. „To ještě neznamena, že musíme do EU přímo vstupovat“, lze namítnout. Ovšem, jenže nyní jsme v nerovnoprávném postavení. Musíme se řídit tím, co Unie podniká, ale k jejím krokům se nemůžeme příliš vyjadřovat. Členství nám dá možnost podílet se na rozhodovacích procedurách. Možnost podílet se na rozhodování v Evropě však není jediným přínosem členství. Evropská unie podle zakladatelských smluv především usiluje o to vybudovat v Evropě mír, politickou stabilitu, kvalitní mezinárodní vztahy a hospodářskou stabilitu.

II.

Dvě vize EU

Francie a Německo, které tvoří „motor evropské integrace“, již delší dobu zcela nesdílejí společnou představu o jejím budoucím uspořádání.

Německá strana soudí, že současná Evropská komise by se měla časem změnit ve skutečnou evropskou vládu se všemi tomu odpovídajícími pravomocemi. Evropský parlament by potom měl mít plné rozpočtové kompetence.

Francouzská strana preferuje „federaci národních států“, která by zohlednila realitu evropských zemí. Přeje si sjednocenou Evropu, ale je také svázána se svým národem.

Rovněž v kandidátských středoevropských zemích se ozývají hlasy, které vyjadřují obavu z omezení státní suverenity.

III.

Evropa regionů

Regionální politika nebyla zahrnuta do Smlouvy o založení EHS z roku 1957, přestože se v ní mluví o potřebě podporovat harmonický vývoj uvnitř EHS a zmenšovat rozdíly mezi různými oblastmi. K tomuto účelu sloužily komunitární fondy, např. Evropský sociální fond a Zemědělský fond, které byly zřízeny počátkem 60. let. Založení Evropského fondu regionálního rozvoje

v roce 1975 bylo významným počinem, avšak skutečný obrat ke komunitární regionální politice nastal až v 80. letech. Se vstupem Řecka v roce 1981 a Španělska s Portugalskem v roce 1986 se rozdíl mezi vyspělými a hospodářsky slabšími státy Evropského společenství značně prohloubily. Požadavek jednotné regionální politiky podporující ekonomickou a sociální soudržnost se objevuje v Jednotném evropském aktu v roce 1987. Tam je také explicitně formulován cíl regionální politiky: „Snižování rozdílů mezi úrovní regionů a zmírňování zaostalosti regionů, které jsou v méně výhodné situaci včetně venkovských oblastí.“

Již v roce 1971 byla založena organizace Pracovní společenství evropských příhraničních regionů. V současné době patří do společenství osmdesát území, spřízněných společnou kulturou, historií či ekonomickými zájmy, rozkládající se přes hranice dvou nebo více států. V roce 1981 byla přijata Charta příhraničních a hranice přesahujících regionů v Evropě, která nehledě na železnou oponu zdůrazňovala nutnost spolupráce se zeměmi střední a východní Evropy. Do tehdejšího Československa a dalších postkomunistických zemí pojem euroregionu pronikl krátce po otevření hranic v roce 1990. V případě příhraničních regionů se státy střední a východní Evropy jsou podle výše zmíněného Pracovního společenství v popředí problémy nedostatečné infrastruktury, kvality životního prostředí, počtu nezaměstnaných, hospodářské kooperace, ale také politické, psychologické a sociálně-kulturní otázky.

Jedním z možných výsledků evropské integrace je regionalizace Evropy. Je budoucí Evropa Evropou národů, států, občanů či regionů? Vedle makroregionu typu EU vznikají ekonomické i kulturní mikroregiony místního významu, jdoucí přes hranice, které snižují význam národních států a naznačují možnost přechodu Evropy států k Evropě regionů. Regionální uskupení jsou tedy zvláštní cestou k evropské integraci. Českou společnost zajímají samozřejmě nejvíce ta, která se dotýkají středoevropského prostoru.

III.

Makroregion Střední Evropa ?

Úzkou hospodářskou spolupráci středoevropských zemí navrhoval již prezident Masaryk, který nepovažoval myšlenku nového středoevropského sblížení po pádu habsburské monarchie za zcela cizí, ale naopak ji chápal, v kontextu tehdejší doby, jako účinnou pojistku proti recidivě německého „Drang nach Osten“. Proto ji rozvíjel v plán na vytvoření „organizované zóny malých národů“ (tzv. Democratic, Mid European Union). Na jaře 1919 ji odsunul do pozadí, neboť hraničními spory živený nacionalismus nástupnických států pro ni neměl žádné pochopení (HLAVÁČEK, 1996).

V kontextu dnešní doby již žádné německé „Drang nach Osten“ malým zemím v podunajském prostoru nehrozí. Nicméně, do popředí se dostávají otázky spojené s realizací společných politik EU. A právě z tohoto důvodu může sehrát Makroregion Střední Evropa významnou roli.

Tab. 1: Počet obyvatel a plocha středoevropských kandidátských zemí v podunajském prostoru (pozn.: v tabulce zahrnuto Rakousko, které do podunajského prostoru patří, ale členskou zemí EU již je)

Země	Počet obyvatel (v mil.)	Plocha (v tis. km ²)
Česká republika	10,3	79
Maďarsko	10,1	93
Slovensko	5,4	49
Slovinsko	2,0	20

Pramen: Evropská unie: Rozšiřování pokračuje, Delegace Evropské komise, 2002

Jistý impuls středoevropské integraci vyšel od Evropského společenství (ES). Již na počátku devadesátých let dalo ES najevo, že začlenění nových demokracií do západoevropských struktur si vyžádá víceletou přípravu. Představitelé postkomunistických zemí byli zároveň upozorněni, že jejich vzájemná spolupráce bude testem, které země jsou schopny vstupu do ES. Středoev-

ropské státy od té doby řešily základní otázku, jaký zvolit model vzájemné spolupráce.

Na počátku středoevropské spolupráce stálo fórum podunajské spolupráce tzv. Quadragonála, které bylo založeno v listopadu 1989 v Budapešti. Členy byly Itálie, Jugoslávie, Maďarsko a Rakousko. Cílem fóra bylo prohloubit ekonomickou, politickou a kulturní spolupráci. V srpnu 1990 bylo na schůzce v Benátkách přijato Československo a fórum se změnilo na tzv. Pentagonálu. Na schůzce v Dubrovniku v červenci 1991 bylo za člena přijato Polsko. Bylo vydáno prohlášení na podporu jugoslávské integrity a sdružení přijalo nový název - Hexagonála. Schůzka Hexagonály v Benátkách v listopadu 1991 proběhla již bez účasti Jugoslávie. Bylo vydáno prohlášení o budoucí spolupráci s jednotlivými jugoslávskými národy. Na summitu ve Vídni v lednu 1992 byla Hexagonála přejmenována na Středoevropskou iniciativu (CEI). Členy se staly: Česká republika, Slovensko, Rakousko, Maďarsko, Slovinsko, Chorvatsko, Bosna a Hercegovina, Makedonie, Polsko a Itálie.

Dalším krokem středoevropské spolupráce bylo vytvoření tzv. Visegrádské skupiny. Již krátce po nastolení demokratických poměrů v zemích střední Evropy se v dubnu 1990 uskutečnila v Bratislavě první porevoluční schůzka nejvyšších představitelů Československa, Maďarska a Polska. Projednávaly se možnosti vstupu do Evropského společenství, regionální, ekonomická a politická spolupráce a problémy etnických menšin. V únoru 1991 následovala schůzka v maďarském Visegrádu na téma koordinace vstupu do ES. Dalším mezníkem ve vývoji středoevropských vztahů byl rok 1991. V říjnu toho roku byla v Krakově podepsána smlouva o spolupráci a byla ustanovena Visegrádská skupina. S cílem prohloubit spolupráci visegrádských zemí v ekonomické oblasti došlo v prosinci 1992 k podpisu dohody o volném obchodu (CEFTA).

Prohloubení středoevropské spolupráce jistě přispěje k posílení sjednocené Evropy již vzhledem k tomu, že členské země CEFTA považují vstup do EU za prioritu své zahraniční politiky.

Literatura:

Knihy:

Hlaváček, I. a kol.: Československo a střední Evropa v meziválečném období. Praha, Karolinum 1996

Krejčí, O.: Národní zájem a geopolitika. Universe Praha 1993

Publikace Delegace Evropské komise v ČR:

Evropská unie: Rozšiřování pokračuje, 2002, 24 s.

Internetové stránky Delegace Evropské komise v ČR:

www.evropska-unie.cz

Autor:

Ing. Miroslav Pavlák, Ph.D., vedoucí

Středisko evropských ekonomických studií

Fakulta ekonomická Západočeská univerzita Plzeň

Hradební 22, 350 02 Cheb

E-mail: miroslav.pavlak@fek.zcu.cz, www.sees.zcu.cz

Tel.: 377 63 3188, 377 63 3155